

ks. prof. ThDr. Rastislav Adamko, PhD.
Katedra hudby
Pedagogická fakulta,
Katolícka univerzita v Ružomberku

Papiernicka 1787/7
034 01 Ružomberok
rastislav.adamko@ku.sk
tel. +421 918 722 110

Recenzja rozprawy doktorskiej Mgr. Olhy Dzhana

**“Officium rhythmicum o św. Pawle Pierwszym Pustelniku w przedtrydenckiej tradycji
Ordinis Fratrum Sancti Pauli Primi Eremitae. Studium liturgiczno-muzykologiczne”
napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Waldemara Pałęckiego MFS**

Rozprawa doktorska Olhy Dzhana wyróżnia się oryginalnością i aktualnością nie tylko z punktu widzenia mapowania liturgiczno-muzycznej tradycji Zakonu Paulinów do Soboru Trydenckiego, ale także z punktu widzenia rozwoju wiedzy na temat śpiewów neogregoriańskich, którym do tej pory nie poświęcono jeszcze tak wiele uwagi w badaniach naukowych w kontekście europejskim.

Zagadnienie *officium rhythmicum* pozostaje wciąż otwarte, choć powstało już kilkadziesiąt publikacji zawierających nie tylko krytyczne wydanie wybranego późnośredniowiecznego *officium* ku czci lokalnego świętego, ale także mniej lub bardziej obszerny komentarz naukowy dotyczący jego aspektów historycznych, liturgicznych, tekstowych i muzycznych. Wymieńmy tu publikacje autorów niemieckich, kanadyjskich,¹ ale ważniejsze w kontekście podjętego tu tematu są publikacje węgierskiej badaczki Zsuzsy Czagány.² Jest to oczywiście ze szkodą dla przedstawionej rozprawy, że te publikacje nie zostały w niej uwzględnione. Na

¹ Publikacje w serii *Historiae*. Ottawa : Institute of Mediaeval Music. Dostępne na internecie:
<https://medievalmusic.ca/titles/>

² A Váradí antifonále Mihály-zsolozsmája = *Das Michaelsoffizium im Waradiner Antiphonar*. W: *Zenetudományi dolgozatok 2015-2016*. MTA BTK Zenetudományi Intézet, Budapest, s. 15-23. Adalbert-Offizien im mitteleuropäischen Raum. W: *Dies est leticie. Essays on Chant in Honour of Janka Szendrei*. The Institute of Mediaeval Music, Ottawa, Canada, s. 139-157. *Historia sancti Mathiae apostoli – Wege eines spätmittelalterlichen Reihenoﬃziums zwischen Prag und Trier*. W: *Cantus planus. Papers read at the 13th meeting of the IMS Study Group, 2009*, s. 143-156. *Mitteleuropäische Offizien zum Fest Beatae Mariae Virginis de Nive*. In: *Gregorian Chant from Manuscript to Music. De musica disserenda*, 1-2 (9). ZRC SAZU, Ljubljana, 2014, s. 223-240. *Fragmentum Cracoviense officii sancti Demetrii Thessalonicensis*. W: *Studia Musicologica* 2015, V. 56: Is. 2-3. *Das Kirchweihoffizium in den mittelalterlichen Graner Handschriften*. W: *Studia Musicologica*, 2009.

liście wykorzystanej literatury nie znajdują się ani niektóre ważne prace zbiorowe dotyczące badanego zagadnienia.³

W porównaniu do wspomnianych publikacji, prezentowana rozprawa różni się tym, że bada officium w kontekście tradycji monastycznej Ordo Fratrum Sancti Pauli Primi Eremitae, z której wyrosło. Takie podejście pozwoliło na szersze spojrzenie na genezę omawianego officium, jego funkcję w życiu wspólnoty monastycznej, praktyczne znaczenie i duchową głębię. W efekcie praca nie tylko oferuje kontekst historyczny i analizę liturgiczną, tekstową czy muzykologiczną, ale także osadza omawianą celebrację muzyczno-liturgiczną w bogatej tradycji Kościoła powszechnego i lokalnego oraz konkretnej wspólnoty monastycznej. Autorce udało się to dzięki uwzględnieniu i szczegółowemu przestudiowaniu bogactwa nie tylko źródeł liturgiczno-muzycznych, ale także wewnętrznych przepisów Zakonu Paulinów, pism ascetycznych jego wybitnych członków, a także pism patrystycznych i innych pism duchowych, których bogaty spis znajduje się na początku pracy w Bibliografii.

W obszernym wstępie do rozprawy Autorka najpierw definiuje pojęcia officium rhytmicum i historia, repertuar postgregoriański czy neogregoriański, następnie ukazuje kontekst historyczny kształtowania się Zakonu Paulinów, precyzyjnie opisuje stan badań w zakresie officium, jasno określa cel rozprawy, definiuje przedmiot i metody badań. Sformułowanie celu rozprawy jest jasne i precyzyjne, wyrażone w pozytywnych sformułowaniach. Opisuując stan badań, Autorka wykorzystuje najnowszą wiedzę z zakresu mediewistycznych badań muzykologicznych. Wykazuje poznanie współczesnych metod badań nad officium divinum w ramach najnowszych projektów i inicjatyw. Jest to niezbędny punkt wyjścia, aby z powodzeniem przeprowadzić badania, które zaplanowała na potrzeby swojej rozprawy doktorskiej.

Rozprawa została logicznie ułożona w czterech dużych rozdziałach, które nie są całkiem proporcjonalnie wyważone (I - 55 s., II - 53 s., III - 84 s., IV - 78 s.). Z oczywistych względów analitycznie zaplanowane rozdziały III i IV są prawie o 50% dłuższe niż dwa poprzednie. W tym miejscu należy również wspomnieć o problemie obszerności niniejszej pracy. Praca sprawia wrażenie zbyt rozbudowanej, z wieloma powtórzeniami zagadnień, danych i informacji, co dodatkowo potęgują powtarzające się teksty (np. tekst z 69/1/2 powtarza się w 70/3/6, podobnie tekst z 94/2/5-8 powtarza się w 96/2/1-4). Zabiegi analityczne tekstu oraz melodii polegające na szczegółowym potraktowaniu każdego

³ HISTORIAE. Liturgical Chant for Offices of the Saints in the Middle Ages, edited by David Hiley with Luisa Zanoncelli, Susan Rankin, Roman Hankeln and Marco Gozzi. Venezia 2021.

elementu tekstowego lub muzycznego po kolei doprowadziły również do schematycznych sformułowań, którym można było uniknąć dzięki problemowemu podejściu do obiektów badawczego zainteresowania.

Tytuł pierwszego rozdziału nieco myląco sugeruje, że będzie on dotyczył głównie muzyki podczas celebracji *officium divinum*. Jego treść jest jednak znacznie szersza i stanowi niezbędną podstawę do całościowego przedstawienia paulińskiej tradycji liturgiczno-muzycznej. Bardzo dobrze się stało, że autorka precyzyjnie przebadła i do swojej refleksji zakomponowała zarówno podstawowe dokumenty Zakonu Paulinów, jak i najwcześniejsze komentarze i pisma odzwierciedlające zwyczaje tej wspólnoty monastycznej oraz ich rozumienie i interpretację w badanym okresie.

W rozdziale drugim autorka omawia źródła z jednej strony zawierające *Officium rhythmicum* o św. Pawle Pierwszym Pustelniku jak również źródła związane z jego genezą. Należy podkreślić i wysoko ocenić wysiłek autorki w czerpaniu bezpośrednio ze źródeł i krytycznym podejściu do nich. W rezultacie całą pracę można określić jako opartą na źródłach historycznych i jako taką należy ją wysoko ocenić. O rzetelnym podejściu naukowym Autorki świadczy również bogaty aparat przypisów, w którym prawidłowo zaprezentowano informacje o źródłach, jak i ich wcześniejszej refleksji naukowej. Na pochwałę zasługują również odwołania do nowo powstałych elektronicznych baz danych, które coraz częściej stają się doskonałym i niezbędnym narzędziem w rękach współczesnych badaczy. Bardzo cenny jest podrozdział II.3, w którym Autorka wskazuje na źródła hagiograficzne badanego tekstu *Officium rhythmicum*.

Trzeci rozdział przedstawionej rozprawy doktorskiej poświęcony jest tekstom badanego rymowanego *officjum*. Metoda analitycznego komentowania każdej jednostki literackiej i muzycznej z osobna gwarantuje wprawdzie precyzyjne uchwycenie poszczególnych problemów, ale jednocześnie powoduje niepotrzebne powtórzenia i prowadzi do zbędnego rozciągnięcia powstałego tekstu.

Podobny problem pojawił się w rozdziale czwartym, w którym autorka sygnalizuje, że przeprowadzi analizę muzyczną. W rzeczywistości jej zabiegi analityczne ograniczyły się do identyfikacji wewnętrznych podziałów formalnych oraz dźwięków finalnych w obrębie kadencji wewnętrznych i końcowych. Przedstawione analizy prezentują się bardzo schematycznie i często ograniczają się do opisu istniejących zjawisk. Niekiedy pojawiają się też drobne pomyłki, np. na s. 282 pierwsza kadencja wewnętrzna znajduje się na VII stopniu

skali; na s. 285 kadencje wewnętrzne znajdują się na stopniach VII, VII i III (Autorka podaje: II, II i III). Należy docenić, że Autorka umieściła w tekście przykłady muzyczne, dla których jednak należałoby podać zasady transkrypcji na współczesną notację, które zastosowała. Nie jest bowiem jasne, dlaczego i w jakich przypadkach zastosowała nuty o mniejszym rozmiarze (np. na s. 276 dla słowa "nostrae"). Niekiedy aspekt graficzny podanych przykładów notacyjnych jest niedokładny i budzi wątpliwości, która sylaba należy do danej neumy lub grupy neumowej (np. na s. 324). Jako rodzaj podsumowania z elementami ewaluacji i syntezy podrozdział 6 ma dużą wartość naukową. Sformułowane tutaj hipotezy są również ciekawe i oryginalne.

Pod względem językowym praca wymagałaby dokładniejszej korekty. Znajduje się w niej szereg nieprecyzyjnych sformułowań, literówek, ale także wykroczeń przeciwko zasadom składni. Niektóre z nich wymieniam w załączonej tabeli.

Powyższe opinie rodzące wątpliwości, pewne braki lub redakcyjne potknięcia nie podważają ogólnie wysokiej oceny pracy. Należy podkreślić badawcze walory pracy i duże nagromadzenie treści. Szerokie spektrum omówionych zagadnień wskazuje na badawczą pasję Autorki, co budzi podziw i uznanie.

Na zakończenie powyższej oceny chciałbym postawić wniosek o dopuszczenie pani Olhy Dzhana do dalszych etapów przewodu doktorskiego a także o przyznanie jej stopnia doktora, na który – moim zdaniem – w pełni zasługuje.

V Ružomberku, 28. 12. 2023

prof. ThDr. Rastislav Adamko, PhD.

Załącznik:

Str/Akp/Lin	Jest	Powinno być
59/1/8	się łączy się	łączy się
65/3/7	Muzycznej treść	Muzyczną treść
66/1/2	Domkos	Domonkos
78/2/5	miała była	miała być
85/2/1	należ	należy
91/2/4	Charakterystycznymi celem... do którym środkiem	Charakterystycznym celem... do czego środkiem
102/3/4	musiał był	musiał być
109/1/2	Drugi z niuch	Drugi z nich
112/1/9	Contitutionum	Constitutionum
118/2/7	badacze zaliczają się	badacze zaliczają
120/1/10	wyjaśnione za zasadzie	wyjaśnione na zasadzie
124/2/6	paramentów	paramentów
125/1/7	Ów pokora	Owa pokora
131/1/7	podaje są	podane są
135/2/5	De sancto ypolito	De sancto Ypolito
153/1/1	Primi Eremita	Primi Eremitae
166/3/3	węgierscy świętych	węgierskich świętych
166/3/4	Ladislao regem	Ladislao rege
167/2/3	In advincula	Ad vincula
177/1/4	tylko pierwsze część	Tylko pierwsza część
177/1/6	w z opisu	z opisu
193/1/3	trwa z Niebie	trwa w Niebie
193/2/3	potrzebę wzgardzenie	potrzebę wzgardzenia
193/2/4	dziełach Eucheriusz	dziełach Eucheriusza
196/1/3	zakłócić życia czynne	zakłócić życie czynne
196/1/4	bądź zostali stali się	bądź stali się
197/1/5	już młodości	już w młodości
224/1/16	To one, ja już było	To one, jak już było

230/2/3	jest z psalmem Psalmem 8	jest z Psalmem 8
234/1/3	posiłek o prawie o zmierzchu	posiłek prawie o zmierzchu
237/1/2	w dziele św. Hieronim	w dziele św. Hieronima
258/1/7	w myśleniu średniowieczu	w myśleniu średniowiecza
261/3/6	powszechnego uwielbienie	powszechnego uwielbienia
269/2/0	neogregoriańskiej	neogregoriańskich
272/1/2	puntum	punctum
295/5/2	z który	z których
300/1/2	nie utrudniała jest	nie utrudniała jej
303/4/1	Kompozycji	Kompozycja
310/3/1	już na od razu	już od razu
313/3/1	intonację intonacja	intonacja
327/2/3	średniowiecznych śpiewów średniowiecznych	średniowiecznych śpiewów
329/3/3	w ośrodku w ośrodku	w ośrodku
341/2/5	kompozycji rymowanym	kompozycji rymowanych
342/1/6	antyfon psalmowym	antyfon psalmowych
344/2/11	imonorymem	i monorymem
348/1/8	nad poprawności	nad poprawnością
352/3/15	aszczejólnie	a szczejólnie
355/2/9	dla który	dla których